

Kraków, 31.01.2022 roku

dr hab. Andrzej Jaki, prof. UEK
Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw
Instytut Zarządzania
Kolegium Nauk o Zarządzaniu i Jakości
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr. Krzysztofa Smolenia pt.
*„Instrumenty wsparcie publicznego
rozwoju mikro, małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce”*,
napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Andrzeja P. Wiatraka,
Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2021, ss. 190.

.....

1. Podstawy formalne, cel i zakres recenzji

Recenzja niniejsza została opracowana w odpowiedzi na prośbę Przewodniczącego Rady Naukowej Dyscypliny Nauk o Zarządzaniu i Jakości Uniwersytetu Warszawskiego prof. dr. hab. Grzegorza Karasiewicza zawartą w piśmie z dnia 5.10.2021 roku, informującym o powołaniu mnie na recenzenta rozprawy doktorskiej mgr. Krzysztofa Smolenia. Celem recenzji jest zatem udzielenie odpowiedzi na pytanie czy przedmiotowa rozprawa spełnia wymogi zapisane w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 roku, nr 65, poz. 595 z późn. zm.) w związku z art. 179 ust. ustawy z dnia 3 lipca 2018 roku – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 roku, poz. 1669 z późn. zm.). Punktem odniesienia jest art. 13 ust. 1 przywołanej powyżej ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, który stanowi, że: *„Rozprawa doktorska, przygotowywana pod opieką promotora albo pod opieką promotora i promotora pomocniczego, powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub oryginalne rozwiązanie problemu w oparciu o opracowanie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne, lub oryginalne dokonanie artystyczne, oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej”*.

W związku z powyższym, oceniając przedłożona mi do recenzji rozprawę uczynię to poprzez odniesienie się do takich częściowych obszarów oceny, jak:

- wybór tematu i problemu badawczego, cele, hipotezy, pytania oraz metody badawcze rozprawy,
- ocena struktury rozprawy,
- ocena zawartości merytorycznej rozprawy,
- ocena strony formalnej,
- konkluzja, zawierająca końcową ocenę rozprawy z punktu widzenia spełniania przez nią wymogów ustawowych.

2. Wybór tematu i problemu badawczego, cele, hipotezy, pytania oraz metody badawcze rozprawy

Sektor gospodarki grupujący mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa (MŚP) jest uznawany za fundament efektywnego jej rozwoju, świadcząc równocześnie o rozwoju i implementacji przedsiębiorczości związanej z aktywnością i kreatywnością osób podejmujących ryzyko prowadzenia działalności gospodarczej. Dynamiczny rozwój tego sektora w Polsce odegrał znaczącą rolę w procesie transformacji systemowej naszej gospodarki zainicjowanej na przełomie lat. 80. i 90. ubiegłego stulecia. Rozwój ten przyczynił się do autonomicznego wzrostu znaczenia sektora prywatnego gospodarki, co w powiązaniu z procesami prywatyzacji i restrukturyzacji przedsiębiorstw państwowych, stworzyło stabilne podstawy dla tworzenia i rozwoju nowoczesnej gospodarki rynkowej w Polsce. Rezultatem wymienionych procesów jest obecnie ponad 99% udział MŚP w ogólnej liczbie aktywnych przedsiębiorstw, wytwarzanie przez podmioty wchodzące w skład wymienionego sektora blisko połowy PKB, jak również stworzenie ok. 70% miejsc pracy w sektorze przedsiębiorstw w naszym kraju.

Rozwój mikro, małych i średnich przedsiębiorstw od początku transformacji napotykał i ciągle napotyka szereg zróżnicowanych barier, wśród których szczególnie istotne znaczenie mają bariery związane z dostępnością kapitału oraz zdolnością konkurowania tych podmiotów w warunkach burzliwego i zmiennego otoczenia rynkowego. Akcesja Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku zrodziła w wymienionym zakresie zarówno nowe wyzwania związane z koniecznością adaptacji polskich przedsiębiorstw (w tym należących do sektora MŚP) do wymogów Jednolitego Rynku Europejskiego, jak i dała możliwość wykorzystania wielu różnych instrumentów wspierających rozwój MŚP oraz wyrównanie ich pozycji

konkurencyjne względem dużych podmiotów gospodarczych. Kluczową rolę odgrywają w tym zakresie fundusze unijne, stanowiące znaczące źródło finansowania (w tym bezzwrotnego) mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, przyczyniając się do ograniczenia negatywnego oddziaływania bariery finansowej, jak również stwarzające nowe możliwości w zakresie doskonalenia i rozwoju kapitału ludzkiego, co sprzyja wzrostowi konkurencyjności tych podmiotów gospodarczych. Dostęp do Funduszy Unii Europejskiej stworzył także szerokie możliwości w zakresie wsparcia funkcjonowania i rozwoju podmiotów z sektora MŚP przez podmioty publiczne. Pomoc publiczna, będąca narzędziem regulacyjnego oddziaływania państwa i innych podmiotów publicznych na działalność przedsiębiorstw, jako podmiotów sfery realnej gospodarki, stanowi działanie zorientowane na ograniczenie dysfunkcyjności mechanizmów rynkowych, odgrywających w gospodarce rynkowej kluczową rolę w odniesieniu do relacji przedsiębiorstwa z jego zewnętrznymi interesariuszami.

Recenzowana rozprawa wpisuje się w nurt badań odnoszących się do uwarunkowań funkcjonowania i rozwoju mikro, małych i średnich przedsiębiorstw wraz z wyeksponowaniem możliwości wykorzystania zróżnicowanych instrumentów oddziaływania sfery regulacyjnej na funkcjonowanie i rozwój wymienionych podmiotów sfery realnej. W tym kontekście Autor dostrzega w moim przekonaniu interesującą **lukę badawczą** (choć literalnie tego tak nie nazywa – a szkoda) odnoszącą się do holistycznego spojrzenia na pragmatykę udzielania i wykorzystania pomocy publicznej z perspektywy przedsiębiorców (beneficjentów pomocy publicznej) oraz z perspektywy różnych instytucji publicznych (gestorów środków publicznych), funkcjonujących w wymiarze centralnym, regionalnym i lokalnym (s. 9). W celu zidentyfikowania potrzeby i zakresu realizacji badań oraz stworzenia możliwości wytyczenia ich zakresu przedmiotowego sformułował Autor dziesięć wstępnych **pytań badawczych** (s. 12-13) odnoszących się do dostępności funduszy publicznych, ich skuteczności z punktu widzenia oczekiwanych korzyści z ich absorpcji, zidentyfikowanych barier i ograniczeń w zakresie dostępu do tych funduszy oraz roli interesariuszy przedsiębiorstw w odniesieniu do pozyskiwania przez nie publicznych środków finansowych.

Zdefiniowany przez Autora problem badawczy oraz sformułowane pytania badawcze wytyczył **tezę pracy** w brzmieniu: „*Racjonalne i skuteczne wykorzystanie funduszy publicznych sprzyja rozwojowi podmiotów sektora MŚP i jest oceniane przez przedsiębiorców jako istotny element wzmocnienia ich działań strategicznych oraz inwestycyjnych*” (s. 13), jak również **podstawowy cel pracy**, którym jest: „*analiza i ocena wykorzystania różnych*

instrumentów wsparcia publicznego w ujęciu krajowym i regionalnym, a także ocena wykorzystania tych instrumentów dla tworzenia i rozwoju mikro, małych i średnich przedsiębiorstw” (s. 13). Realizacji podstawowego celu rozprawy podporządkował Autor **cele szczegółowe** podzielone na dwie następujące grupy:

- cztery **cele teoriopoznawcze** (s. 14) odnoszące się do analizy uwarunkowań funkcjonowania i rozwoju mikro, małych i średnich przedsiębiorstw przeprowadzonej w oparciu o studia literaturowe oraz wykorzystanie zagregowanych danych statystycznych obrazujących w ujęciu liczbowym rozwój sektora MŚP w Polsce w latach 2004-2020;
- osiem **celów badawczych** (s.14-15) odnoszących się do analizy wykorzystania instrumentów wsparcia publicznego przez badane przedsiębiorstwa należące do sektora MŚP w oparciu o wyniki własnych badań empirycznych Autora.

Sformułowanie celów szczegółowych odnoszących się zarówno do warstwy literaturowej pracy, jak i jej warstwy empirycznej, w sposób właściwy podkreśliło zasadność i użyteczność studiów literaturowych z punktu widzenia pożądanego zakresu własnych badań empirycznych oraz doboru metod badawczych.

Realizacji celów rozprawy posłużyła weryfikacja dwóch **hipotez badawczych**, które przyjęto w następującym brzmieniu:

1. Skuteczność (zgodność z celami) inicjowania i wspierania przedsiębiorczości, w sektorze MŚP, jest silnie zróżnicowana i zależna od wewnętrznej konstrukcji instrumentu wsparcia oraz sposobów dedykowanie go przedsiębiorcom i – powiązanej z tym – recepcji przyjętej formy oddziaływania u przedsiębiorców.
2. Ocena przydatności rozwojowej systemów wsparcia w interpretacji przedsiębiorców jest zróżnicowana i zróżnicowanie to przebiega pomiędzy elementami organizacyjnymi, infrastrukturalnymi i finansowymi.

Realizacji celów pracy oraz dążeniu do weryfikacji hipotez badawczych podporządkowano zakres przedmiotowy i podmiotowy badań, konstrukcję modelu badawczego zilustrowanego na rysunku 1 oraz wykorzystane metody i narzędzia badawcze dedykowane realizacji obydwu grup celów pracy, które umożliwiły przeprowadzenie analizy mechanizmów wsparcia publicznego mikro, małych i średnich przedsiębiorstw opartych na wykorzystaniu zróżnicowanych instrumentów oddziaływania sfery regulacyjnej na

funkcjonowanie i rozwój wymienionych przedsiębiorstw, jako podmiotów sfery realnej. Szkoda, że do celów pracy oraz hipotez badawczych nie odwoływał się Autor bezpośrednio w dedykowanych im fragmentach pracy, co podkreśliłoby Jego świadome dążenie do podporządkowania prowadzonych badań przyjętym założeniom badawczym, jak również ułatwiłoby lekturę pracy i dowodziłoby dobrego opanowania warsztatu badawczego przez Doktoranta. Dostrzegam również potrzebę wykorzystania metod statystycznych zarówno w zakresie charakterystyki badanych przedsiębiorstw i gestorów środków publicznych, jak również stworzyłoby szersze podstawy dla przeprowadzenia bardziej pogłębionej analizy wyników badań. Bliżej odniosę się do tego problemu w ramach oceny zawartości merytorycznej rozprawy.

Niezależnie jednak od tego i innych uprzednio sformułowanych uwag założenia badawcze rozprawy oceniam **pozytywnie**. Także wybór tematu rozprawy zasługuje na **pozytywną** ocenę. Podjęta w pracy problematyka wzbogaca bowiem badania nad mechanizmami wspierania działalności mikro, małych i średnich przedsiębiorstw rozpatrywaną holistycznie z perspektywy przedsiębiorców, jako beneficjentów pomocy publicznej oraz z perspektywy różnych gestorów środków publicznych.

3. Ocena struktury rozprawy

Rozprawa, zgodnie ze swoim tytułem, koncentruje się na analizie złożonych mechanizmów wsparcia publicznego mikro, małych i średnich przedsiębiorstw opartych na wykorzystaniu zróżnicowanych instrumentów oddziaływania sfery regulacyjnej na funkcjonowanie i rozwój wymienionych rodzajów przedsiębiorstw. Jest to praca o charakterze teoretyczno-empirycznym, która powstała w oparciu o wyniki studiów literaturowych (umożliwiających Autorowi sformułowanie problemu badawczego, założeń rozprawy oraz zakresu i metod własnych badań empirycznych) oraz wyniki uzyskane dzięki przeprowadzeniu badań empirycznych. W strukturze pracy wyróżniono sześć rozdziałów (w tym rozdział pierwszy – mający charakter rozbudowanego wstępu oraz rozdział szósty – stanowiący zakończenie pracy), dopełnionych streszczeniami w języku polskim i angielskim, oświadczeniami Promotora i Autora pracy, bibliografią (obejmującą krajową i zagraniczną literaturę zwartą i artykułową a także raporty obrazujące wielkość i strukturę sektora MŚP w Polsce – ogółem 167 pozycji, w tym 58 pozycji literatury zagranicznej), spisami zawartych w pracy rysunków, tabel i wykresów, będących w większości opracowania własnymi Autora, powstałymi w oparciu o studia literatury, a przede wszystkim w oparciu o wyniki badań

własnych. Do pracy dołączono także dwa załączniki, obejmujące ankiety wykorzystane dla potrzeb prowadzenia badań empirycznych. Całość rozprawy obejmuje 190 stron zwartego tekstu. Wykorzystane w pracy pozycje literatury pochodzą głównie z okresów pierwszej (76 pozycji) i drugiej (37 pozycji) dekady XXI wieku. Szkoda, że Autor nie uwzględnił najnowszych pozycji literatury artykułowej zamieszczonej w wysoko punktowanych periodykach naukowych, które w dużej części są dostępne w Internecie na zasadzie „open access”. Wzbogaciłoby to niewątpliwie warstwę literaturową pracy, jak również dowodziłoby rozeznania Autora w zakresie najnowszych publikacji odnoszących się do podejmowanej w pracy problematyki. Bardziej szczegółowe uwagi odnoszące się do wykorzystania literatury formułuję w ramach oceny merytorycznej rozprawy.

W ramach struktury rozprawy obok rozdziału pierwszego, będącego rozbudowanym wstępem do niej, jak również rozdziału szóstego stanowiącego zakończenie pracy, wyraźnie dostrzegalny jest podział na warstwę literaturową (rozdziały drugi i trzeci) oraz warstwę empiryczną (rozdziały czwarty i piąty). Rozdziały literaturowe oparte zostały na analizie i ocenie literatury odnoszącej się do problematyki ekonomiki i zarządzania mikro, małymi i średnimi przedsiębiorstwami wraz z wyeksponowaniem uwarunkowań internacjonalizacji, innowacyjności i konkurencyjności wymienionych podmiotów gospodarczych. Z punktu widzenia problematyki i wynikających z niej potrzeb pracy niezbędne stało się także wykorzystanie pozycji literatury książkowej i artykułowej odnoszącej się do możliwości wykorzystania funduszy Unii Europejskiej w programach publicznego wsparcia przedsiębiorstw sektora MŚP, jak również danych liczbowych ilustrujących ich rozwój oraz wykorzystanie przez nie funduszy unijnych pozyskane także z raportów i innych opracowań analitycznych.

Rozdziały empiryczne eksponują i rozwijają kluczowe, z punktu widzenia założeń pracy oraz potrzeby realizacji jej celów i weryfikacji hipotez badawczych, zagadnienia cząstkowe odnoszące się do analizy mechanizmów wsparcia publicznego mikro, małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce ukazywane w ujęciu holistycznym z perspektywy przedsiębiorstw – beneficjentów pomocy publicznej, jak również z perspektywy instytucji publicznych – gestorów środków publicznych. Szkoda, że wzorem rozdziału piątego Autor nie wyeksponował w rozdziale czwartym, w postaci odrębnego podrozdziału, wniosków z przeprowadzonej analizy, stanowiących element cząstkowej syntezy.

Reasumując, niezależnie od uwag formułowanych w dalszej części recenzji, strukturę rozprawy oceniam **pozytywnie**. Bazuje ona na właściwym doborze i sekwencji

prezentowanych treści, które zostały przez Autora w sposób właściwy podporządkowane tytułowi i założeniom badawczym recenzowanej pracy.

4. Ocena zawartości merytorycznej rozprawy

Rozdział pierwszy rozprawy pt. „*Zagadnienia wstępne*” stanowi, jak już uprzednio wspomniałem, rozbudowany wstęp uzasadniający wybór tematyki prowadzonych badań, prezentację założeń badawczych (pytania badawcze, cele pracy i hipotezy badawcze) oraz wykorzystanych metod i narzędzi badawczych., jak również syntetyczny opis zawartości pracy. Przyjęty przez Autora sposób prezentacji wymienionych treści w sposób czytelny i zrozumiały ukazuje jego zamiary z punktu widzenia zakresu oraz sposobu prowadzenia badań, a także spodziewanych rezultatów.

Rozdział drugi zatytułowany „*Znaczenie małych i średnich przedsiębiorstw w gospodarce*” zawiera pogłębioną charakterystykę podmiotów należących do sektora MŚP – ich atrybutów, mechanizmów kształtowania rozwoju oraz uwarunkowań internacjonalizacji i innowacyjności. Są to rozważania niezbędne z punktu widzenia potrzeb rozprawy, ponieważ charakteryzują środowisko podmiotów w odniesieniu, do których prowadzone są badania. W tym kontekście wysoko oceniam w szczególności prezentację elementów cząstkowej syntezy w postaci tabel: 2 (jakościowe kryteria klasyfikacji przedsiębiorstw wg skali wielkości), 3 (cechy MŚP oraz dużych przedsiębiorstw) i 4 (charakterystyka zarządcza MŚP oraz dużych przedsiębiorstw). Równocześnie dostrzegam słabsze strony prezentowanych treści. W pierwszej kolejności odnosi się to do roli właściciela w sferze zarządzania szczególnie mikro i małymi przedsiębiorcami, które charakteryzuje powszechne powiązanie własności i zarządzania charakterystyczne dla klasycznej własności prywatnej przedsiębiorstwa. Dobrze, że Autor dostrzegł wymienioną cechę badanych podmiotów, lecz równocześnie z niewątpliwą korzyścią dla pracy byłoby pogłębienie podniesionego zagadnienia poprzez odwołanie się także do klasyfikacji i charakterystyki różnych typów własności przedsiębiorstw. W podrozdziale 2.1 zwraca także uwagę wykorzystanie w zdecydowanej większości literatury z okresu do 2000 roku, a tylko pojedynczych pozycji nowszych. Znacznie lepiej jest pod tym względem w kolejnych podrozdziałach, lecz i tam brakuje wykorzystania ważnych pozycji literatury odnoszącej się do mechanizmów funkcjonowania przedsiębiorstw należących do sektora MŚP, autorstwa choćby takich badaczy – autorów wielu publikacji w wymienionym zakresie, jak N. Daszkiewicz, B. Siuta-Tokarska czy K. Wach. Dobrze, że Autor zwraca uwagę na szczególnie rodzaj przedsiębiorczości, którą

stanowi przedsiębiorczość akademicka (s. 63-64). W tym kontekście zasadnym byłoby jednak odwołanie się także do idei przedsiębiorczości intelektualnej, opartej na kreowaniu, akumulowaniu i wykorzystaniu kapitału intelektualnego, którą prezentuje w swoich pracach m.in. uznany badacz w tym zakresie S. Kwiatkowski. Przy prezentacji rozwoju sektora MŚP w Polsce (podrozdział 2.2) oczekiwałbym także szerszej tabelaryczno-graficznej prezentacji informacji liczbowych, obrazujących ten rozwój w różnych przekrojach analitycznych.

Kolejny rozdział noszący tytuł „*Fundusze unijne jako element kształtowania pomocy publicznej*” ma w moim przekonaniu duże znaczenie z punktu widzenia podejmowanego problemu badawczego. Środki pozyskiwane w ramach programów unijnych stanowią bowiem podstawę wykorzystania instrumentów regulacyjnego oddziaływania podmiotów publicznych na procesy funkcjonowania i rozwoju podmiotów należących do sektora MŚP. Dlatego zawarte w tym rozdziale rozważania, odnoszące się do dwóch perspektyw finansowania środkami unijnymi: 2007-2013 oraz 2014-2020, są niezbędne jako swoisty fundament dla warstwy empirycznej rozprawy skoncentrowanej na analizie stosowanych instrumentów wsparcia publicznego dla badanych mikro, małych i średnich przedsiębiorstw. Szkoda jednak, że w podrozdziale 3.2 nie zawarto kompleksowych informacji liczbowych obrazujących wykorzystanie funduszy UE w latach 2014-2020 – wzorem podrozdziału 3.1 odnoszącego się do okresu lat 2007-2013. W ramach prezentacji i analizy infrastruktury instytucjonalnej wsparcia podmiotów z sektora MŚP (podrozdział 3.3) wykorzystano literaturę z okresu 1996-2003, co może dziwić zważywszy na fakt, że funkcjonowanie instytucji wspierających stanowi przedmiot wielu znacznie aktualniejszych publikacji uwzględniających zachodzące na przestrzeni lat zmiany w wymienionym zakresie – szczególnie po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej.

Rozdział czwarty rozprawy pt. „*Ocena wsparcia możliwości rozwojowych przedsiębiorstw z wykorzystaniem środków wsparcia publicznego – wyniki badania przedsiębiorców*” podejmuje pierwszą z prezentowanych perspektyw badania mechanizmów wsparcia publicznego mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, koncentrującą się na przedsiębiorcach, jako beneficjentach tej pomocy. Badanie obejmowało 150 przedsiębiorstw należących do sektora MŚP prowadzących zróżnicowaną rodzajowo działalność gospodarczą, co zilustrowano w tabeli 7. Autor nie wskazuje jednak w jaki sposób została wyłoniona próba badanych podmiotów. Nic nie wiemy także o zakresie ich zróżnicowania z punktu widzenia wielkości i przynależności do trzech grup przedsiębiorstw wchodzących w skład sektora MŚP – mikro, małe i duże. Nie wiem także co Autor miał na myśli pisząc w nawiązaniu do tabeli 7

oraz w jej tytule o „podmiotach uprawnionych do udziału w badaniu” (podkreślenie moje – AJ). Prezentując badane przedsiębiorstwa widziałbym potrzebę nie tylko wskazania sposobu doboru badanej próby, lecz także scharakteryzowania tych podmiotów z punktu widzenia kluczowych wielkości ekonomicznych wraz z wykorzystaniem w tym celu choćby podstawowych parametrów statystyki opisowej. Prezentując i analizując mechanizmy wsparcia możliwości rozwojowych przedsiębiorstw oparte na wykorzystaniu dedykowanych im środków publicznych oprócz wyników ankiety przeprowadzonej wśród przedstawicieli tych przedsiębiorstw, oczekiwałbym także oparcia się także na bardziej zobiektywizowanych danych liczbowych, które pozwalałyby na sformułowanie oceny wpływu wykorzystywanych instrumentów wsparcia publicznego na rozwój badanych podmiotów. W tym kontekście widzę także potrzebę wykorzystania metod statystyki matematycznej. Przyczyniłoby się to niewątpliwie do stworzenia Autorowi możliwości formułowania bardziej pogłębionych wniosków, a tym samym do pełniejszej realizacji celów badawczych rozprawy oraz dostarczyłoby obiektywniejszych podstaw do weryfikacji sformułowanych hipotez badawczych.

Piąty rozdział rozprawy zatytułowany „*Ocena wsparcia możliwości rozwojowych przedsiębiorstw z wykorzystaniem środków wsparcia publicznego – wyniki badania gestorów z sektora publicznego*” koncentruje się na drugiej perspektywie badania wyartykułowanego w nim problemu, którą stanowi perspektywa instytucji będących gestorami środków publicznych. Badanymi podmiotami było 150 gestorów środków publicznych. Analogicznie jak w przypadku przedsiębiorstw – beneficjentów wsparcia środkami publicznymi, Autor nie informuje w jaki sposób wyłoniono próbę badawczą, ani też nie charakteryzuje badanych podmiotów – poza bardzo ogólną informacją wskazującą na liczby decydentów, będących pracownikami urzędów miejskich, Powiatowych Urzędów Pracy oraz pracownikami innych instytucji publicznych. Brak jest także informacji w zakresie rodzajów instrumentów wsparcia jakimi instytucje te dysponują, jak również w odniesieniu do wartości środków publicznych, które te instytucje przeznaczyły na wsparcie mikro, małych i średnich przedsiębiorstw. Tutaj także, analogicznie jak w rozdziale czwartym, widziałbym zasadność wykorzystania choćby podstawowych parametrów statystyki opisowej. Przyczyniłoby się to w moim przekonaniu do wzbogacenia wniosków formułowanych w oparciu o wyniki przeprowadzonych badań. Za zbędne uważam odniesienie się w tym rozdziale do uwarunkowań funkcjonowania i wspierania przedsiębiorstw należących do sektora MŚP w Republice Federalnej Niemiec. W mojej ocenie nie wzbogaca to wyników prowadzonych badań, ani właściwie nie koresponduje

z tokiem prowadzonych tutaj rozważań. Ewentualnie mógł Autor treści te wykorzystać w ramach rozdziałów literaturowych, aby ukazać także instrumenty wsparcia publicznego analizowanej grupy przedsiębiorstw, lecz nie tylko w RFN, ale także w innych krajach UE.

Ostatni, szósty rozdział stanowi zakończenie rozprawy. Tylko w jego obrębie odnajdujemy odniesienie do celów badawczych, tezy oraz hipotez badawczych, choć pominięto cele teoriopoznawcze. Uzyskane wyniki przeprowadzonych badań oraz formułowane na ich podstawie wnioski i rekomendacje eksponują osiągnięcia Autora w zakresie identyfikacji i egzemplifikacji mechanizmów wsparcia możliwości rozwojowych mikro, małych i średnich przedsiębiorstw opartych na wykorzystaniu dedykowanych im środków publicznych.

Ukazane w recenzji wnioski i uwagi odnoszące się do zawartości merytorycznej rozprawy skłaniają mnie do konkluzji, że cele pracy zostały zrealizowane w stopniu uzasadniającym jej **pozytywną ocenę merytoryczną**. Podnoszone przeze mnie niedoskonałości, choć ważne z punktu widzenia merytorycznego odbioru prezentowanych w rozprawie treści, nie negują stwierdzenia, że jej poziom merytoryczny jest akceptowalny i pozwala mi na sformułowanie powyższej oceny.

5. Ocena strony formalnej rozprawy

Recenzowana rozprawa doktorska została przygotowana w przeważającej większości w zgodzie ze stawianymi wymogami formalnymi. Przy prezentacji wyników badań i studiów literaturowych Autor w większości właściwie udokumentował wykorzystanie różnych źródeł bibliograficznych wraz z ich wykazem zamieszczonym na końcu pracy. W większości poprawnie zostały opisane tabele, wykresy i rysunek, których wykazy dołączono w postaci spisów końcowych. Język pracy cechuje zrozumiałość wynikająca z generalnie poprawnego posługiwania się terminologią ekonomiczną.

Niezależnie jednak od całościowo **pozytywnej oceny strony formalnej** recenzowanej rozprawy, z obowiązku recenzenckiego jestem zobligowany do wskazania następujących najistotniejszych w tym zakresie uchybień:

- brak ujednoczenia sposobu sporządzania notek bibliograficznych w spisie wykorzystanej literatury,
- nazwisko autora w pozycji 98 Bibliografii powinno brzmieć: Matejun M.,
- tabela 1 i rysunek 1 zamieszczone w rozdziale pierwszym powinny znajdować się po tekście, którym Autor odwołuje się do ich zawartości,

- w moim przekonaniu całkowicie zbędnego stosowania motywów kolorystycznych w tabelach, co w przypadku tabel 10, 16, 17, 18, 19, 20 oraz 21 spowodowało ich nieczytelność,
- na s. 166 Autor pisze o „*naukach ekonomicznych i naukach o zarządzaniu*” – są to określenia, które nie występują obecnie w ramach klasyfikacji dziedzin i dyscyplin naukowych.

6. Konkluzja

Zawarte w treści recenzowanej pracy wyniki studiów literaturowych oraz przeprowadzonych przez Autora badań empirycznych, dotyczących wykorzystania instrumentów wsparcia mikro, małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce, potwierdzają Jego duży wysiłek badawczy. Niezależnie od formułowanych w recenzji uwag krytycznych, dostrzegam wkład Autora w rozwój badań odnoszących się do mechanizmów wsparcia możliwości rozwojowych badanych przedsiębiorstw opartych na wykorzystaniu dedykowanych im środków publicznych. Recenzowana rozprawa wpisuje się w nurt badań dotyczących uwarunkowań funkcjonowania i rozwoju przedsiębiorstw należących do sektora MŚP. Uprawnia mnie to do sformułowania wniosku, że Doktorant wykazał się wiedzą i umiejętnościami w zakresie sformułowania problemu naukowego oraz samodzielnego prowadzenia pracy naukowej zorientowanej na rozwiązanie tego problemu. Uznaję zatem, że rozprawa doktorska mgr. Krzysztofa Smolenia pt. „*Instrumenty wsparcie publicznego rozwoju mikro, małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*” napisana pod kierunkiem prof. dr. hab. Andrzeja P. Wiatraka **spełnia wymogi ustawowe**. W związku z tym wnioskuję do Rady Naukowej Dyscypliny Nauk o Zarządzaniu i Jakości Uniwersytetu Warszawskiego o jej przyjęcie oraz dopuszczenie do dalszej procedury przewodu doktorskiego celem ubiegania się o stopień **doktora nauk społecznych w dyscyplinie nauki o zarządzaniu i jakości**.

